

Európa számára 1918 tele meghatározónak bizonyult. Ahogy a *Pesti Napló* december 7-én tájékoztatta olvasóit, Frigyes Vilmos német trónörökös lemondott a császári és porosz koronáról, Wilson amerikai elnök Versailles-ba utazott a békekonferenciára, míg Magyarországon a románok megszállták Besztercét, a csehek pedig Trencsént vonták katonai ellenőrzés alá. A külpolitikai és katonai változások a magyar kormányt is lépésre készíteték, minek következtében Krejcsi Rezsőt, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara titkárárt prágai, Charmant Oszkárt, egykori fiumei és budapesti közjegyzőt pedig bécsi követté nevezték ki.

A két kinevezés mégis eltérő előjellel jelent meg a fővárosi napilapban. Míg Krejcsi személyéhez nagy reményeket fűztek, addig Charmant megbízatásához jóval kritikusabban viszonyultak.

„Szabadjon remélnünk, hogy ez a hír nem egyéb, mint egy Mikulás napjára antedatált áprilisi tréfa. Charmant úr lehet kitűnő közjegyző, de már annyira végén tartanánk, hogy Magyarország legfontosabb közhivatalaiba ügyes végrendeleti fogalmazókat neveznek ki? Ne tessék összetéveszteni a demokráciát a dilettantizmussal. Demokrácia mindenütt a tehetségnek és tudásnak nyit utat, nem pedig a laikus kísérletezésnek.”

Igaz, pár nappal később már valamivel elfogadóbban úgy fogalmaztak, hogy Charmantnak nem lesz könnyű feladata,

„de részben a volt szakmájába vág, mert elsősorban a dicstelenül kimúlt monarchia hagyatékát kell leltározni, hogy azután az igazságos és megfelelő részt mi s kaphassuk belőle”.

Az alig pár soros közlés az általános politika- és diplomáciatörténeti problémákon és aspektusokon túl három további fontos jelenségre is felhívja a figyelmet. Egyfelől Charmant személyére és korábbi munkásságára, másfelől a korabeli közjegyzők társadalmi szerepére és súlyára, harmadrészt pedig mindezekkel szorosán összekapcsolódva, általában a közjegyzői hivatás jellegére és sajátosságaira.

A három kérdés sajátos módon találkozhat Rokolya Gábor *Magyar közjegyzők Délvidéken* című 2017-ben megjelentetett nagyszabású, több mint 500 oldalas, változatos forrástípusokat feldolgozó adatokban gazdag monográfiájában.

A témaválasztás nem véletlen, hiszen Rokolya hivatása révén mind a közjegyzők, mind a szellemi vezetőjüknek tartott Charmant tevékenysége közel áll a szerzőhöz. Jól bizonyítja ezt, hogy Rokolya nemcsak egyszerűen számos korábbi írásában foglalkozott a „charmant-i örökséggel,” de 2011-ben

Magyar közjegyzők a Délvidéken

Rokolya Gábor könyvéről

Rokolya Gábor: *Magyar közjegyzők a Délvidéken*
Studia notarialia Hungarica 23.
Budapest, 2017, Közjegyzői Akadémia K., 587 p.
ISBN 978 615 80176 8 8

kezdeményezője volt a Budapest Főváros Levéltárában megnyílt Charmant Oszkár-kiállításnak is. Noha ez esetben önkéntelenül felmerül a hivatástudatból táplálkozó szakmai-morális azonosulás, valamint a példaképkeresés és -találás lehetősége, hangsúlyozandó, hogy Rokolya érdeklődése nem korlátozódik kizárólag egyetlen személy élet- és pályatörténetére, hanem a közjegyzőség fejlődés-történetének egész folyamatát felöleli.

Rokolya azonban mégsem hivatásos történész, ez pedig egyrészt munkája tömör, olykor kimondottan száraz, kissé lexikonszerű stílusán és az ebből származó ismétléseken kívül az összegyűjtött és felhasznált források kezelését, valamint a felvetett kérdéseinek irányát és megfogalmazását is meghatározza. Másrészt a történész végzettségű recenziest egyes jelenségek átfogóbb, más szempontokat előtérbe helyező taglalására, az ismertetett információk kontextualizálására, és a kötet szerkezeti felépítésének szigorú követésétől való eltérésre készítetik.

Ennek megfelelően mindenekelőtt azt kell megjegyezni, hogy közjegyzőség professzionálódása nem önmagában számít igazán fajsúlyos kérdésnek, hanem a modernizálódó és központosító magyar állam, valamint a polgárosodásnak indult társadalom perspektívájából bír különös jelentőséggel. Vagyis egy olyan folyamatosan mozgó, dinamikusan változó kontextusba emelve, amelyben még a követendő irányelvek leszögezése, valamint a törvényi és a jogi keretek megteremtése is éppen hogy megkezdődött. Mindezzel párhuzamosan a kötetben a modernitások és hagyományok, az egész korszaknak nevet adó dualitások (sőt multiplicitások) mögött rejlő eltérő feszültségek és átfedések kapnak központi szerepet. Éppen ezért Rokolya legfőbb céljának a modern nemzet- és jogállam kiépülését kísérő ambivalens jelenségek, és az azokban közvetítőként fellépő legmeghatározóbbnak vélt közjegyzők

lajstromba vétele, valamint szerepük és közjegyzőségről vallott elképzeléseiknek, esetleges egyetértéseiknek, vitáiknak ismertetése tekinthető.

A szerző azonban nem klasszikus módon teszi mindent, hanem egyrészt mindvégig törekszik a statisztikai és térképészeti, valamint a jogtörténeti irodalomban eddig elhanyagolt nemzetiségi nyelvhasználatra vonatkozó adatok együttes kezelésére, másrészt munkáját a királyi közjegyzői hivatalok földrajzi elhelyezkedése és azok illetékessége szerint építi fel. Külön dicséretes, hogy a nevek, helyek és felhasznált források visszakereshetőségét és könnyebb kezelését a kötet végén található hely-, név- és irodalomjegyzék segíti. Igaz, talán a fejezetekben fellelhető számos statisztikai adat diagramon és grafikonon való feltüntetése további kényelmi és gyakorlati lehetőséget jelenthetett volna.

Hasonlóan üdvös, hogy Rokolya a kitűzött céljai jegyében nagy precizitással ismerteti saját „Délvidék”-fogalmát, melyen elsősorban a szombathelyi, a pécsi, a szegedi és a temesvári királyi közjegyzői kamarák, valamint a közjegyzői kamarai feladatokat ellátó fiumei királyi törvényszék illetékességét érti. Vagyis a szerző vizsgálódásai a történelmi Magyarországhoz tartozó Bácska, Bánát, Fiume és Muravidék területeit is érintik. A szerző a fizikai terek flexibilitásáról és átalakulásáról sem feledkezik meg, hiszen nemcsak a közjegyzőségi székhelyek létrejöttének időpontját, de azok átszervezésének és illetékességének változását, vagy éppen (például az 1918–1920., illetve az 1945–1947. évi impériumváltások következtében) azok megszűnését is közli. Vagyis ez az alkalmazott területek szerinti rendezőelv egyszerre ad lehetőséget a problémák általános és regionális vizsgálatára: az eltérések mellett a hasonlóságok, a közös elemek, mi több, a különböző szintek vertikális és horizontális összefonódásainak feltárására és mindezek változásainak bemutatására.

Rokolya az előbbi esetre példaként a nemzetiségi nyelvhasználatnak a közjegyzői törvénybeli szabályozásában találta meg, mely probléma az egész Magyar Királyság számára létfontosságúnak bizonyult. Ennek oka, hogy általában véve a nyelvhasználat alapelveinek lefektetése az igazságszolgáltatáson túl a közigazgatás területét, valamint a mindenkori magyar és nemzetiségi politikai elitiek gondolkodását, valamint a társadalom hétköznapijait is számottevően meghatározta. A referenciapontot egyértelműen az 1868. évi XLIV. tc., a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény jelentette, amelynek értelmében a törvényhatóságoknál a magyar és a nemzetiségi, az alsóbb fokú bíróságok előtt pedig a törvényhatóság nyelvén folytak az eljárások.

Noha a szerző az államnyelv és a nemzetiségi nyelv és a nemzetiségi egymáshoz való viszonyulásának alakulását az 1790–1791. évi országgyűlésig visszavezeti, az igazán lényeges rész az Osztrák–Magyar Monarchia korszakának vitáira esik. Mindenekelőtt az 1874. esztendő érdemel figyelmet, mely a királyi törvényszékek felállításának köszönhetően, egyébként is könnyen felfogható a modern magyar közjegyzői intézmény megszületési éveként. A közjegyzőségről szóló törvény elfogadásáig mégis nehéz út vezetett, mely nem csekély mértékben a magyar nyelv túlsúlya (és egyes esetekben célszerűsége) ellen felszólaló nemzetiségi képviselők aggályai és kritikái észrevételei következményének tudható be. Rokolya a viták

kapcsán elsősorban Kapp Gusztáv erdélyi szász, Mihail Besan és Bonts Döme erdélyi román nemzetiségű képviselők, valamint Keglevich Béla elképzeléseit mutatja be, miközben nem felejt el kitérni Tisza Kálmán hol helyeslő, hol óvatosságra intő, hol pedig egyenesen ellentétes állásfoglalásaira sem.

Mindazonáltal Rokolya vizsgálódása az országos politikai döntések érvényesítési lehetőségeit, megvalósulását, valamint azok hatásait regionális szintekre is kiterjed. Ezáltal a kötetben például nagy hangsúly esik Fiume földrajzi és etnikai, valamint a Magyar Királyságon belüli különleges jogállásából (corpus separatum mivoltából és municipális autonómiájából) fakadó igazságszolgáltatási dilemmáira. Így a szerző kitér az országban kizárólag Fiumében létező tengerjogi ügyek fórumrendszerére, amely az olasz és horvát nyelvű ügykezelést is lehetővé tette, továbbá a még a századfordulót is túlélő helyi szokásjog és az osztrák jogszabályok változatlan hatályára. Ez utóbbit illetően fontos annak kiemelése, hogy bár a konkrétumok szintjén az évtizedekre nyúló tárgyalások a telekkönyvek, a sommás, a fizetési meghagyásos, valamint az örökösödési és végrehajtási eljárásokról szóló anomáliák rendezése, illetve a polgári perrendtartás bevezetése körül forogtak, a kérdés kizárólag egy tágabb kontextusba helyezve nyerheti el igazi értelmét.

Vajon a mindenkori magyar állam célkitűzései mennyiben eshetnek egybe a lokális elit igényeivel, és az együttélés és együttműködés optimális feltételeinek megteremtése milyen maximálisan vállalható áldozatok meghozatalát követeli az ellenérdekelt felektől? Vajon egy korábbi rendszerből átörökített privilégium-rendszer és struktúra lehet-e egy nagyobb fellendülési folyamat, *horribile dictu*, egy modernizációs periódus motorja vagy legalábbis támogatója? Más oldalról megközelítve, vajon az egyenlőség, a teljes jogegység megteremtésének már idejekorán meghirdetett programja és a modernizációs vívmányok milyen előnyökkel járnak? Vajon képesek-e egyidejűleg biztosítani (és ha igen, milyen mértékben) mindazon feltételeket, melyek az állam prosperálásához és annak valamennyi lakosának boldogulásához szükségesek?

Mint a kötetből kiderül, a jelenség nemcsak Fiumére érvényes, de hasonló kérdések tehetők fel a Határőrvidék területeit illetően, kiváltképp a *zadrugák* (házközösségek) felszámolásával járó viszontagságok esetében. Vajon a rendi társadalom egyik klasszikus túlélő intézménye milyen előnyöket nyújtott az egykori Határőrvidék többnyire (de nem kizárólag) szláv lakosságának, és milyen korlátokat emelt az állami behatolás elé? Vajon Dévány Henrik igazságügyi miniszteri osztálytanácsos miért vélte elengedhetetlennek a *zadrugák* megszüntetését, és milyen indokok alapján tartotta meddőnek az intézmény megreformálására irányuló kezdeményezéseket? Elképzelhető, hogy valóban csak a telekkönyvek elavultságát és azok inkompatibilitását, valamint az ebből következő hagyatéki és örökösödési eljárások átláthatatlanságát nehezítette az Igazságügyi Minisztérium, vagy esetleg más, összetettebb jelenség áll a kérdés mögött? Például az a jelenség, hogy bár a közigazgatás és az igazságszolgáltatás

tatás elvi szétválasztása már jóval korábban megtörtént, az elképzelés gyakorlati megvalósulása csak fokozatosan haladt előre. Egyáltalán milyen lényegi eltérések lehettek fel a *zadrugák* Dévany ház- és így elsődlegesen „lakóközösségként”, valamint Stassik Ferenc, a nagybecskereki ügyvéd és Niamessny Mihály, fehértemplomi közjegyző vagyonközösségként való felfogása között?

Az állami szintet, valamint a különböző régiókat és az eltérő közjegyzői kamarák illetékessége alá tartozó településeket az országos horderejű problémákon és a felülről jövő általános érvényűnek szánt intézkedéseken kívül egy másik, egy alsóbb szintű tényező is szorosan összekötötte. Nevezetesen azon közjegyzők személye, akik székhelyüket vagy külső tényezők és/vagy felsőbb utasításra, vagy magánérdekekből felcserélték, és eképpen akaratlanul is a régi és újabb szolgálati helyek közti kapocsként, „idegen” attitűdök és normák hordozójaként és közvetítőivé, valamint új hatások és szokások befogadóivá váltak.

Rokolya ezt a többféle elkötelezettségből eredő sajátos helyzetet számos kiválasztott személy segítségével mutatja be, miközben kimondatlanul is rávilágít a tényre, hogy a szakértelmen túl e szerep betöltéséhez szükséges három legfontosabb komponensnek a közbizalom és a tekintély, valamint a társadalmi presztízs megléte tekinthető. Ennek megfelelően nem meglepő, hogy a kötetben felsorolt egyének egyik legfőbb közös sajátossága, hogy többségük a budapesti és/vagy kolozsvári egyetemen szerzte képesítését, amely már önmagában egy viszonylag egységes szaktudás, felkészültség és mentalitás (szellemiség?) meglétéről tanúskodik, és pályafutásukat néhány személy kivételével, csaknem mindannyian ügyvédjelöltként kezdték.

Ugyanakkor a monográfiából az is egyértelműen kiderül, hogy a párhuzamos foglalkozások üzése sem volt példa nélküli. Mi több, a kötetben felsorolt közjegyzők szinte mindegyike hivatala mellett nemcsak egyszerűen tagja, de gyakran kezdeményezője és/vagy alapítója, igazgatója volt egy-egy megélhetését vagy társadalmi beágyazottságát támogató közművelődési vagy kereskedelmi egyletnek, kulturális vagy jótékonyági társaságnak, esetleg részvénytársaságnak. Ahogy a fiumei Nicolò Gelletich, a lugosi Mihail Bejan, a szabadkai Parcsetich Félix, a dárdai Kiss Emil és a pancsovai Christian Antal, vagy éppen Charmant Oszkár példája is megerősíti, hasonló következtetéseket lehet levonni az adott település politikai életében való aktivitás tekintetében is. Mindazonáltal képviselő-testületi, illetve a törvényhatósági és közigazgatási bizottsági tagságon kívül az országos politika iránti érdeklődés, valamint az abban való érdekelttség (például kortesként, képviselőként vagy éppen főispánként) sem számított ritkaságnak. Így például Aurel Maniu személyében egyszerre ismerhető fel a megbecsült közjegyző, a nagyszabású Albina Bank alapítójaként és igazgatói tagjaként a sikeres üzletember, egy erdélyi nemzeti színház kezdeményezőjeként a társadalmi és kulturális élet vezére, Facsád kerületi parlamenti képviselőjeként pedig a Deák-párti államférfiú és a görögkeleti felekezethez tartozó, román nemzetiségű oravicabányai lokálpatrióta.

A többfajta szerep betöltése és odatarozás ténye főleg az egyén (és családjának) egzisztenciáját, jövőjét is érintő téthelyzetben, így a választások és/vagy az impériumváltások idején számított megkerülhetetlen, emocionális, morális és racionális szempontokat felvető kérdésnek.

Az összefonódások másik típusaként a személyi keveredések említhetők, melynek okai közt sorolhatók fel például a szűkebb értelemben vett közös pátriából származás átélés és elvi élménye, az azonos felsőoktatási intézmény látogatása, a közjegyzői hivatás betöltéséhez szükséges gyakornoki évek egymás hivatalaiban való letöltése és különböző egyesületekben végzett társadalmi tevékenységek. Ugyanez mondható el a közjegyzőség professzionálódásával együtt járó intézmények és szakmai fórumok létesítéséről, a kisebb-nagyobb hatást kiváltó folyóiratok alapításáról és értekezletek megrendezéséről is. Rokolya vizsgálódásai nyomán ezekben a mozgalmakban Mihail Besanon, Niamessny Mihályon és a lippai Krenner Zoltánon kívül az általa egyenesen a közjegyzői kongresszusok szervezőjeként és szószólójaként aposztrofált Charmant Oszkár játszotta a főszerepet.

Bár a szerző az életrajzi adatok táblázatba foglalására vagy diagramra vitelére, illetve kiértékelésére már nem vállalkozott, mégis a közölt minibiográfiákból a személyközi kapcsolatoknak is több fajtája és iránya igazán szembevető módon elkülönül. Ezek egyik sajátos alcsoportját a generációk közti aszimmetrikus viszonyok jelentik, amelyen belül elsősorban az apa–fia, ritkábban apa–fia–fivér, nagyapa–apa–fia kapcsolatokat érdemes megemlíteni. Mindez azért is bír hatványozott jelentőséggel, mert a szerző munkájából az értelmiségi, különösen az alsóbb hivatalnokréteg mobilizációs stratégiája és a közjegyzői kar rekrutációs bázisa rajzolódik ki. Vagyis miképp Charmant Oszkár és a szabadkai Simeon Leović vagy a hódásági Mihálkovic Tivadar esetei is igazolják, feltűnő a közigazgatás és az igazságszolgáltatás egyes ágaiban (főbírók, szolgabírók, ügyvédek, ügyészek, esküdtek, közjegyzők) foglalkozó apák nagy száma, noha akadnak köztük egyéb értelmiségi pályát választók, többek közt tanárok, lelkesek, protopópák, sőt fizikusok is. A földműves (például perlaki Sebestyén Mátyás), vagy iparos és/vagy kereskedelmi foglalkozást űző apákkal rendelkezőkkel szemben, az értelmiségi családból származó közjegyzők magas aránya megfelelni látszik az országban tapasztalható általános tendenciáknak. Ezért e téma taglalása során a korszakban lezajló foglalkozásszerkezeti változásokat, valamint a bürokratizálódással és az egyre specifikusabb és magasabb iskolai végzettséget (érettségi, állam- és/vagy jogtudományi diploma, doktori cím megléte) igénylő professzionálisációval járó folyamatokat is számításba kell venni.

Ezen a ponton azonban fontos azt is hangsúlyozni, hogy Rokolya gyűjtése (hiszen nem is terjed ki minden egyes személyre) valószínűleg még nem fejeződött be, továbbá úgy látszik, többnyire csak a legjellemzőbb/legismertebb foglalkozásokat adta meg. A későbbiek során hasznos lenne, ha a párhuzamosságok és az egyéb vagyon- és jövedelemforrási lehetőségek is felszínre kerülnének. Igaz, mindez már foglalkozásszerkezeti elemzéseket és társadalom- és gazdaságtörténeti kutatásokat igényel.

Az összefonódásokon és a többes odatartozásokon, identitásokon és lojalitásokon kívül azonban az elkülönüléseket sem szabad figyelmen kívül hagyni. Ahogy a közjegyzői kamara „Jog vita nélkül” jelmondata is találoan kifejezi, a közjegyzők életszemléletét alapvetően határozza meg a jog abszolutizálásának és érvényesítésének, a szakszerűségnek, a peren kívüli konfliktusmegoldásra törekvés igényének, a pártatlanságnak és a függetlenségnek ethosszá minősített programja. Ugyanakkor mégis felmerül a kérdés, mennyiben lehet független, hogyan és milyen előfeltételek teljesülésével lehet képes pusztán a hivatás jegyében minden más kötöttségén túllépni egy olyan (történelmi) cselekvő, aki egyszerre van hivatva a jogkereső közönség és a jogbiztosító (és joggyakorló) hatalom között fórumot teremteni, és az ezáltal megteremtett „légtüres térben” önálló médiumként tevékenykedni, és a feleket egyenlően képviselni? Mindezt ráadásul oly módon, hogy a közjegyzői hatáskör még a századfordulón sem egészen különült el és vívta ki saját autonómiáját a másik két (a bírói és ügyvédi) hivatásrendtől. Így a közjegyzők peres és nem peres ügyek képviselőre való jogosultságának kérdése a közjegyzőhelyettesek helyzetének rendezésével együtt még az 1910-es években is folyamatosan visszatérő témát jelentett. Mi több, az Országos Ügyvédszövetség VI. országos értekezlete még 1936-ban is komolyan foglalkozott az ügyvéd-közjegyzőség intézményének bevezetésével, a második világháború utáni hatalmi átrendeződések pedig az egész magyar igazságügyi

és közigazgatási rendszert, valamint az azokban minden szinten részt vevő egyének életét érintő újabb alapvető változásokhoz vezettek.

Összességében megállapítható, hogy Rokolya Gábor óriási adatgyűjtő és -közlő munkát végzett, miközben az ismertetett élet- és pályautak segítségével eleget tett legfőbb vállalásának, a közjegyzői hivatal fejlődéstörténete és a korabeli közjegyzők tevékenysége bemutatásának. Mindennek ismeretében Rokolya könyve – noha nem tekinthető teljesnek – mégis kiindulópontja lehet a közjegyzők térbeli és társadalmi mobilizációs mozgásának elemzésére irányuló későbbi kutatásoknak. Ugyanakkor az is látható, hogy a kötet témája jócskán túlmutat az egyszerű biográfiai kereteken és az, hogy a szerző érintőleg is a modern polgári állam létrejöttével kapcsolatos társadalmi, gazdasági, politikai és jogi kérdéseket feszeget. Rokolya ugyanis a közjegyzői kar tanulmányozásával egy olyan csoportot emelt vizsgálódása központjába, amely a társadalom különböző rétegeit „létraként” kötötte össze, és amely elméletben és gyakorlatban egyszerre volt aktív és passzív résztvevője és elszenvetője az ország külső-belső átalakulási folyamatának. Ezáltal nemcsak a téma elmélyültebb továbbkutatása szorgalmazandó, hanem a közjegyzők által keletkeztetett változatos problémákról tanúskodó dokumentumok történelmi forrásként való elemzése és értékelése is indokoltnak látszik.

Ordasi Ágnes

A magyar közegészségügyi közigazgatás (1867–1914)

Pálvölgyi Balázs könyvéről

Pálvölgyi Balázs: A magyar közegészségügyi közigazgatás intézményrendszere 1867–1914
Budapest, 2011, ELTE Eötvös Kiadó, 234 p.
ISBN 978 963 312 8 4

Kevés aktuálisabb téma létezik napjainkban az egészségügynél, s ha az elmúlt évtizedek „húzd meg-ereszd meg” ágazati politikájának történetét áttekinténénk, valószínűleg szomorúan kellene megállapítanunk, hogy a viták elvesztek a részletekben. Az alapvető kérdések, mint például az intézményrendszer szintjei, kiterjedése, finanszírozása, személyzete önmagukban nem értelmezhetőek. Önmagában a modernizálás, a kórházak jobb felszerelése is frázis csupán. A mélyebb összefüggé-

sek feltárásához legalább nagy vonalakban szükség lenne a történelmi szál felvázolására is.

Nem mondható, hogy nem történtek erre kísérletek. Az adott korszakban a téma egyes részei (járványügy, kórházak alapítása, egyesületi mozgalom) jól dokumentálnak tekinthetőek, s a számos, nyomtatásban megjelent beszámoló, összegzés, jelentés, javaslat – amelyet a szerző egyébként imponáló mennyiségben hasznosított – legalább részben ellensúlyozza az egykori országrészek lassan veszendőbe menő (vagy már megsemmisült) levéltári anyagát. A nyomtatott források nagy száma vizsgálódásra is inspirálta a történészek egy részét, s a cikkek mellett egyetemi előadásokon (például Majoros István professzor pécsi előadásain) is hallani lehetett egyes témákról (járványügy). A történészi vizsgálatok előtt azonban komoly akadályként tornyosult és tornyosul a normatív rendelkezések nagy száma.

Vélhetően ez a normatenger képezte annyi évtizeden át a legfőbb gátját az áttekintésnek. Az egészségügyi kérdések ugyanis viszonylag korán megjelentek a jogalkotás különböző szintjein. Már elszörva a státútumokban is, azonban a polgári állam kiépülésével a szabályozás voltaképpen a szabványosítás és a fogalommeghatározás felé mozdul el. Mi a kórház és ki az orvos? – ezek csupán a legáltalánosabb kérdések, amelyekből nagymennyiségű